

SLATKOVODNO RIBARSTVO HRVATSKE — STANJE I PERSPEKTIVE

K. Pažur

Sažetak

Slatkovodno ribarstvo u Hrvatskoj objektivno je skromna poljoprivredna grana s vrlo ekstremnim proizvodnim oblicima: jedna od najintenzivnijih poljoprivrednih grana jesu pastrvski ribnjaci s više od 140 tona proizvedene ribe na 1 ha vodene površine na godinu, poluintenzivni šaranski ribnjaci s danas oko 500 kg/ha proizvedene ribe, te potpuno ekstenzivni način gospodarenja na oko 60.000 ha otvorenih voda gdje je ulov manji od 10 kg/ha pa se takve vode iskorištavaju isključivo za šport i rekreaciju.

U radu će se analizirati subjektivni i objektivni uzroci takva stanja u njegovoj dinamici te dati prijedlog mjera koje će granu opet staviti na visoko dohodovno mjesto po raznim gospodarskim kategorijama, za što postoje realni uvjeti.

Ključne riječi: ukupna proizvodnja ribe, stanje i perspektive

Slatkovodno ribarstvo Hrvatske mikrograna je u našoj poljoprivredi, koja se sastoji od triju proizvodnih oblika:

- uzgoj riba u toplovodnim (ciprinidnim) ribnjacima,
- uzgoj riba u hladnovodnim (salmonidnim) ribnjacima i
- ulov riba u rijekama, potocima, jezerima, hidroakumulacijama i barama.

Danas je slatkovodno ribarstvo u vrlo teškom ekonomskom stanju, o čemu najbolje govori kretanje proizvodnje kroz posljednjih 15 godina (Turk, 1998.; Homen i sur.1999.)

Sva ta proizvodnja, odnosno ulov, odvija se na oko 12.500 ha šaranskih ribnjačarstva (od kojih je danas u eksploataciji oko 9.700 ha), 5 ha pastrvskih ribogojilišta te oko 60.000 ha rijeka, jezera, potoka, hidroakumulacija i bara (otvorenih voda) od kojih se u šaranskim ribnjacima uzgoji 90,87%, u pas-

Prof. dr. sc. Krešimir Pažur, Agronomski fakultet, Zagreb.

Referat održan na znanstvenom skupu »Izazovi hrvatskoj poljoprivredi na početku XXI. stoljeća«, Poreč 8.–11. studenoga 2000.

trvskim 4,48%, a u otvorenim se vodama ulovi 4,65% riba, mjereno u desetogodišnjem prosjeku (1987–1996.).

Tablica 1. Proizvodnja slatkovodne ribe 1985–1999.

Table 1. Freshwater fish production 1985–1999

Godina	Tona	1989=100
1985.	15.390	88
1986.	14.986	87
1987.	15.816	91
1988.	16.190	94
1989.	17.330	100
1990.	14.929	86
1991.	11.752	68
1992.	10.040	57
1993.	8.213	47
1994.	7.342	42
1995.	6.090	35
1996.	4.099	24
1997.	4.600	27
1998.	5.062	29
1999.	6.185	36

Od godine 1990. proizvodnja i ulov slatkovodne ribe u velikom su padu pa je tako rekordne godine 1989. bilo proizvedeno 17.330 tona, a godine 1996. samo 4.099 tona ili 24%. Takav pad proizvodnje, ponajprije u šaranskim ribnjacima gdje se proizvede više od 90% slatkovodne ribe nije mogao ostati bez teških ekonomskih posljedica za cijelu granu. Te su posljedice sljedeće:

— proizvodne površine smanjile su se s 12.500 ha u 1989. na 9.127 ha u 1998;

— pad proizvodnje po jedinici površine s 1.290 kg/ha u 1989. na min. 411 kg/ha u 1996. Sada proizvodnja polagano raste;

— s dvogodišnjega proizvodnog ciklusa prešlo se je na trogodišnji, što je uzrokovalo povećanje fiksnih troškova po jedinici proizvodnje (npr. vodnog doprinosa koji je danas 2,39 kn/kg ili 18,39% veleprodajne cijene), amortizacije, ali i povećanje prehrambenog koeficijenta;

— broj zaposlenih u ribnjacima pao je s 1.247 u 1989. na 655 u 1999. Istini za volju, treba reći da ih je bilo previše pa bi sadašnji broj — uz racionalnu organizaciju i opremljenost odgovarajućom mehanizacijom — bio blizu onom optimalnom za ovakav tip proizvodnje;

— smanjen je izvoz od prijeratnih 4000–5000 tona na samo 404 tone u godini 1999. — isključivo toplovodnih vrsta;

— posljedica je i veliko smanjenje ukupnoga prihoda, a plaće se neredovito isplaćuju, dok su u 70-im i kasnijim godinama šaranski ribnjaci isplaćivali i po 10–15 plaća viška, što je često u rustikalnim sredinama (odakle je većina ribnjaka) tada izazivalo političke probleme.

No uzroci su teškoga ekonomskog stanja u slatkovodnom ribarstvu višestruki i oni nisu nastali samo kao posljedica ratnih zbivanja, jer su neki i otprije (Pažur, 1991.)

— u prvom redu to je grana koja već duže vrijeme nema svoj razvojni program usklađen s kretanjima na modernom tržištu;

— ozbiljnijih investicija — osim 2 pastrvska ribogojilišta — nema već više od 25 godina;

— u ranijem razdoblju šaranskim su ribnjacima sagrađene prevelike proizvodne površine — i do 400 ha u jednom komadu — što je potpuno neprilagođeno brzom tržišnom reagiranju;

— proizvodnja ima jako naglašeni monokulturni karakter, i do 80% šarana, a pojavljivanje na tržištu još je uvijek sezonsko;

— grana nema marketinški proizvodni koncept, a pojavljivanje na tržištu ne prati nikakva promidžbena potpora;

— neki šaranski i pastrvski ribnjaci bili su okupirani, što je imalo dobro znane negativne posljedice na proizvodnju;

— cijena šarana, naše glavne slatkovodne ribe, a i ostalih riba vrlo je visoka i nekonkurentna, no to je pojava i kod ostalih naših poljoprivrednih proizvoda. Ipak je neshvatljivo da je proizvodna cijena šarana 8–10 kn/kg, a na zagrebačkoj se tržnici cijena šarana kreće od 30 do 35 kn/kg.

Smanjenje proizvodnje na samo 24% od već ostvarene proizvodnje i višegodišnja stagnacija doveli su granu u tešku ekonomsku situaciju. Izlaz iz te situacije neće biti kratkotrajan, a ni lagan. Određeni, za sada skromni pozitivni pomaci mogu se primijetiti u posljednje dvije godine, kad je proizvodnja porasla za 2.000 tona. Naravno, zbog katastrofalne suše u godini 2000. moguća su još svakakva neugodna iznenađenja, ali to je rezultat objektivnog faktora.

No, perspektive slatkovodnog ribarstva u Hrvatskoj nisu tako loše kao što pokazuje današnja situacija. Jer slatkovodno je ribarstvo nekad bilo na dohodovnom vrhu u poljoprivredi bivše države. No, da bi se ponovno došlo do vrlo povoljne ekonomske situacije, potrebni su mnogi radikalni zahvati u proizvodnoj i tržišnoj sferi. Navest ćemo samo najvažnije (Pažur, 1991., Pažur, 1999.)

— povećanje proizvodnje u šaranskim ribnjacima i ponovni prelazak s trogodišnjeg na dvogodišnji proizvodni ciklus;

— promjena proizvodnog asortimana relativnim smanjenjem šarana u proizvodnoj strukturi, a povećanjem količine kvalitetnih predatora;

— postupnim usitnjavanjem velikih ribnjačarskih površina na idealnih 20–30 ha u jednom komadu, radi brzoga tržišnog reagiranja, a i zbog nekih drugih razloga. Taj je proces dugoročan;

— relativnim snižavanjem maloprodajnih cijena ribe, koja je danas limitirajući faktor proizvodnje i potrošnje. Inače zbog vrlo niske potrošnje slatkovodne ribe u Hrvatskoj od samo 1 do 1,5 kg p. c. ima još mnogo prostora za povećanje potrošnje ribe;

— ako želi napredovati, ribarstvo se mora u proizvodnji prilagoditi modernoj marketinškoj orijentaciji u kojoj sva proizvodnja mora biti prilagođena zahtjevima tržišta i njegovoj apsorpcijskoj sposobnosti. Takva je orijentacija, kao i primjena promidžbe u slatkovodnom ribarstvu, do sada u potpunosti izostala;

— vratiti stara i osvojiti nova tržišta, za što se upravo stvaraju pozitivni politički uvjeti. Na domaćem se tržištu pojavio novi zanimljiv potrošač, a to su športski ribolovci, kojih u Hrvatskoj ima oko 40.000 s tendencijom porasta i koji s oko 50% svoje članarine nabavljaju ribe za nasadivanje voda. Ocjenjuje se da je riječ o oko 1,5 milijuna DEM na godinu bez problema s plaćanjem, što za ribnjačare nije zanemariva svota. Naravno, ribnjaci moraju svoj proizvodni asortiman prilagoditi novom potrošaču, jer su njegove potrebe drukčije od onih na konzumnom tržištu.

Slatkovodno ribarstvo Hrvatske (Pažur, 1999.) ima budućnost i zbog nekih komparativnih prednosti pred našim susjedima, inače našim konkurentima. Prednost je u dužoj proizvodnoj sezoni koja omogućuje proizvodnju riba u za gotovo trećinu kraćem vremenu, a naša se ribnjačarstva opskrbljuju vodom iz neonečišćenih potoka i rječica, a ne iz velikih rijeka koje su vrlo opterećene toksičnim otpadnim tvarima. To je ozbiljna prednost koju još do sada nismo dovoljno marketinški valorizirali.

Možemo zaključiti da perspektive slatkovodnog ribarstva u Hrvatskoj postoje, da su one povoljne, ali ne na kratak rok. Naravno, uzroka i posljedica ovakva stanja u našem slatkovodnom ribarstvu ima još, a za njihovu kompleksnu analizu bila bi potrebna jedna disertacija ili bar magisterij.

Summary

THE CROATIAN FRESHWATER FISHERY — CURRENT STATUS AND PROSPECTS

K. Pažur*

Freshwater fishery in, objectively speaking, a modest sector of agriculture characteristic for its extreme production aspects, i. e. one of the most intensive agricultural sector are the trout ponds with over 140 ton of fish a year per 1 ha of water surface, the carp ponds with about 500 kg/ha are semi-intensive sector, while the management of over 60,000 ha of open water is completely extensive with catch less than 10 kg/ha, so such waters are used only for sport and recreation.

The paper will analyse both subjective and objective causes of the current situation and propose the measures that might gain a high income-earning position for the sector in different economic categories, since the conditions for such development are realistic.

Key words: overall fish production, current status and prospects

* Prof. dr. sc. Krešimir Pažur, Agronomski fakultet, Zagreb.

LITERATURA

- Pažur K. (1991): Perspektive slatkovodne ribarske proizvodnje u tržišnim uvjetima privređivanja: Ribarstvo Jugoslavije, 46, (3–6), 61–63.
- Pažur K. (1999): Potreba za diversifikacijom u ribnjačarskoj proizvodnji. Ribarstvo, 57, (2), 61–64.
- Turk M. (1998): Hrvatsko slatkovodno ribarstvo u godini 1997. Ribarstvo 56, (3), 101–113.
- Homen Z, Jahutka I. Mišura A., Fuček V., Suić J. (1999.): Slatkovodno ribarstvo Republike Hrvatske od godine 1995. do 1998. Ribarstvo, 57, (3) 105–112.

*Primljeno 4. 12. 2000.
Prihvaćeno 13. 2. 2001.*